

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Registrační číslo projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_38/0006908 Název projektu:
Učitelem moderně a odborně – podpora učitelského vzdělávání na FP TUL

Mapování možností rozvoje didaktických kompetencí vysokoškolských učitelů na FP TUL

Vazba dokumentu na projekt UMAO

Projekt *Učitelem moderně a odborně – podpora učitelského vzdělávání na FP TUL* (UMAO) se zaměřuje na řešení vybraných otázek inovace učitelského vzdělávání na FP TUL. V popředí projektu stojí inovace systému pedagogických praxí na FP TUL a otázky rozvoje klíčových kompetencí studentů s ohledem na jejich přípravu na výuku v rámci inkluze. Projekt dále zahrnuje podporu aktivit vedoucích ke zvyšování kvality vysokoškolských učitelů připravujících budoucí pedagogické pracovníky.

Předložený záměr je primárním dokumentem klíčové aktivity 5 *Vysokoškolský mentoring na FP TUL*. Zapojenými osobami v této klíčové aktivitě v období zpracování podkladů tohoto záměru, tedy únor až září 2018, jsou **vedoucí klíčové aktivity, katedroví mentoři, mentoři sekcí a fakultní mentoři**, kteří prostřednictvím osobních setkání, elektronických jednání a účastí na workshopech s externími odborníky s následnou reflexí a samostudiem doplněným konzultacemi a mentorským vedením pracují na tématu možností rozvoje klíčových didaktických kompetencí vysokoškolských učitelů na FP TUL.

Zapojení pracovníci realizují aktivity **ve třech sekcích**: humanitní, jazykovědné a přírodovědné. Fakultní mentoři a mentoři sekcí získávali vstupní data pro zpracování tohoto textu. Účastníky sekcí jsou také katedroví mentoři, kteří v první fázi realizace projektu jsou vedeni k posilování vlastních klíčových didaktických kompetencí tak, aby se mohli stát mentory pro další podpořené osoby z řad akademických pracovníků FP TUL. Podpořené osoby následně vstupují do projektu a stávají se příjemci jeho aktivit od října 2018.

Cílem projektu je podpořit růst kompetencí akademických pracovníků FP TUL s ohledem na aktuální požadavky pedagogické praxe tak, aby došlo k růstu kvality procesu přípravy budoucích pedagogických pracovníků.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Cíle a metoda k vypracování záměru

Cílem tohoto dokumentu je představit výstupy práce jednotlivých sekcí za první období realizace projektu ve vztahu k potřebám a očekáváním zapojených osob v tématu „moderní učitel“. Tyto primární výstupy jsou strukturovány do oblastí metodologické, specifikace dat a způsobu nakládání s nimi a v poslední části jsou formulována doporučení pro další projektové aktivity v podobě záměru rozvoje klíčových kompetencí vysokoškolských pedagogů.

Text je zpracován na základě výstupů jednání a práce sekcí za období únor až září 2018 a má podobu primárního vstupního dokumentu a základním způsobem mapuje prvotní očekávání a potřeby zapojených osob. Záměr prošel připomínkováním ze strany všech osob zapojených do klíčové aktivity projektu.

Očekávání a potřeby se zde vztahují k tématu „moderní učitel“. V prvním kroku spolupráce v jednotlivých sekcích bylo nezbytné formulovat otázky po obsahu pojmu „moderní učitel“, specifikovat cílovou populaci tohoto pojmu, kritéria a parametry pojmu moderní učitel. V dalším kroku bylo nakládáno s pojmem moderní učitel, byly specifikovány charakteristické rysy moderního učitele jako profesionála ve vzdělávací praxi.

Téma moderního učitele bylo s ohledem na výše uvedenou obecnost strukturováno do tří základních okruhů:

1. Vymezení obsahu pojmu „moderní učitel“
2. Těžkosti moderního učitele
3. Úspěchy moderního učitele

Stanovené tematické okruhy byly reflektovány v diskusích jednotlivých sekcí, jejich reflexe písemně zaznamenána, čímž vznikl soubor vstupních dat pro vznik tohoto dokumentu. Na jejich základě jsou formulována doporučení pro další realizaci projektových aktivit v podobě záměru rozvoje klíčových kompetencí vysokoškolských pedagogů na konci tohoto textu.

Vstupní data záměru

Cílem procesu získávání vstupních dat pro tento záměr bylo konkretizovat obecné pojmy vztahující se k modernímu učení, vyučování a vzdělávání. Projektem vymezený tematický prostor zahrnuje mnoho různorodých představ a očekávání. Obecným cílem práce ve všech sekcích bylo najít konkrétní označení skutečností spadajících do vymezeného diskurzu tak, jak je vnímají, zažívají či považují za důležité akademičtí pracovníci FP TUL aktuálně v pozici katedrového mentora. Dílčí cíle práce v sekci byly tři následující:

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Zjistit, jakými představami a očekáváními je pro respondenty nasycen pojem „moderní učitel“.

Zjistit, jak respondenti charakterizují těžkosti moderního učitele, co si pod označením „těžkosti“ konkrétně představují.

Zjistit, jaké úspěchy moderního učitele respondenti reflektují.

Vstupní data byla získána tímto způsobem:

1. Pro získání informací byla využita metoda kognitivního mapování a brainstorming. Z podnětů vzešlých od akademických pracovníků byl učiněn písemný záznam, další záznam na tabuli, který byl fotograficky zdokumentován. Souběžně byl pořízen audiozáznam se souhlasem všech přítomných.
2. Následně proběhly elektronické diskuse prostřednictvím mailu. Účastníci kognitivního mapování byli vyzváni, aby na jeho základě posílali ostatním účastníkům sekce své další náměty a připomínky.

Na základě dat z bodu 1 a 2 byly vytvořeny návrhy dotazníkového šetření, jehož prostřednictvím budou mapovány potřeby a očekávání ve vztahu k modernímu učiteli u všech zapojených akademických pracovníků FP TUL v dalších etapách projektu. Dotazníkové šetření předpokládáme uskutečnit do konce roku 2018.

Získaná vstupní data byla zpracována kvalitativně. Datové soubory byly podrobeny obsahové analýze, na jejímž základě byly formulovány základní parametry výchozího stavu tak, aby mohlo dojít na konci projektu k jejich srovnání s cílovou podobou odborných didaktických kompetencí akademických pracovníků FP TUL. Výstupem tohoto srovnání bude konstatování změny v podobě rozvoje klíčových didaktických kompetencí akademických pracovníků fakulty, současně budou mapovány aktivity projektu, které proces změny iniciují, udržují a mají efekt na finální podobu kompetencí na konci projektu. Bude tedy konstatován impakt – dopad klíčové aktivity projektu na zásadní didaktické kompetence akademických pracovníků, formulován předpoklad efektu změny ve výuce budoucích učitelů na FP TUL a potažmo na oblast vzdělávací praxe, do které následně studenti FP TUL jako absolventi vstupují.

Kategorie výchozího stavu

Kategorie výchozího stavu jsou slovními označeními zjišťovaných skutečností tak, jak je použili respondenti v procesu získávání dat, který byl popsán výše. V počáteční fázi bylo potřeba vymezit, zda za moderního učitele v diskurzu rozvoje jeho klíčových didaktických kompetencí lze považovat akademického pracovníka, studenta FP TUL, budoucího absolventa studijního programu učitelství nebo praktikujícího učitele základní či střední školy. Byl definován subjekt, k němuž lze pojem diskurzivně vztahovat a dále charakterizovat jeho hlavní kategorie. Diskuse v jednotlivých sekcích

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

vedly ke konsenzu, že moderním učitelem pro potřeby další práce v klíčové aktivitě 5 projektu bude učitel základní a střední školy.

Kategorie výchozího stavu pro oblast „**moderní učitel**“:

má didaktické předpoklady specifikované jako znalosti metodik, znalost psychologie;
má dovednost kultivovat uvažování na základě kritického myšlení, kdy odborný obsah daný osnovami sladí se skutečností;
je důsledný, náročný na ostatní i na sebe, je náročný profesně, klade etické nároky na chování;
je spravedlivý, otevřený a přiměřený; je „psychologem“ tam, kde je třeba sladit vlastní znalosti z vývojové psychologie a nároky plynoucími např. z RVP;
svými postoji a hodnotami je vzorem svým žákům, kolegům, v komunitě;
je tolerantní k odlišnostem a má u žáků respekt, je vychovatel se smyslem pro humor;
v „běžných“ podmínkách uplatňuje partnerské postoje, v krizi paternalismus; na základě kritického myšlení pracuje s kontroverzí a konfliktem;
orientuje se v populární kultuře dětí a mládeže, využívá alternativní metody aktivizace;
pracuje v cizím jazyce, má zahraniční zkušenosti;
efektivně komunikuje s dětmi, rodiči i kolegy, má dovednost spolupráce, realizuje celoživotní učení, sleduje aktuální legislativu;
umí pracovat s nároky na žáka a současně je „lidský“, empatický, asertivní, schopný motivovat a vést;
umí si poradit s moderními technologiemi a užívá je jako doplněk, rozumně využívá ICT.

Pojem **moderní učitel** byl vztahován k profesi učitele na úrovni základního a středního školství. Moderní učitel podle některých respondentů v praxi označuje učitele dobrého, jiní katedroví mentoři vyjádřili názor, že pojem moderní učitel nemusí označovat tutéž skutečnost, kterou si představují pod označením dobrý učitel.

Kategorie výchozího stavu pro oblast „**úspěchy moderního učitele**“; resp. jaký by měl být úspěšný moderní učitel:

včas stanovuje pravidla a současně dovede reagovat na změny a nečekané situace, využívá pro žáky mentory z vyšších ročníků;
vytváří podmínky pro sebevědomé žáky - absolventy;
má dovednosti internalizace nových poznatků;
vytváří podmínky pro úspěchy žáků (soutěže, ceny, ...), raduje se z dílčích úspěchů svých žáků;

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

vytváří a udržuje mezipředmětové vztahy, nestojí na předsudcích a cítí se potřebný;
má schopnost odolávat stresu a dovednosti auto-protekce;
klade důraz na internacionalizaci – přesah za vlastní lokalitu;
efektivně komunikuje se žákem na základě osobní znalosti a zájmu, uplatňuje smysl pro humor;
zná rodiče, spolupracuje s nimi a okamžitě reflektuje zpětnou vazbu od nich;
efektivně komunikuje se žákem na základě práce se zpětnou vazbou –vzájemné hodnocení – vedoucí k podpořenému a neponižovanému žákovi;

umožňuje prožitkové učení, vede žáky k pochopení odlišného názoru a umožňuje různé perspektivy;
propojuje disciplíny, vysvětluje účel a účelnost, nepřepřelňuje výuku a je nadšený pro svůj obor, současně má letitou praxi;
nespěchá z hodiny, využívá modely řešení problémů, využívá společné tematické reflexe;
odolává manažerismu a vidí ve své profesi perspektivu.

Imperativem je: moderní učitel má být takový, který nastoupí do vzdělávací praxe a zůstává tam. Moderní učitel je **učitel, který je připravený na žáka**. Na moderního učitele si žák vzpomene po letech v dobrém. Moderní učitel vnímá žáka jako jedinečný osobnostní celek a pamatuje si jeho jméno.

Kategorie výchozího stavu pro oblast „**těžkosti moderního učitele**“:

přílišná administrativa neposkytující výsledek, nedostatek podpory vedení školy,
kolísavá úroveň žáků, současně ne vždy učí učitel svou odbornost, ne vždy může postihnout souvislosti;
nedostatky v materiálně technickém zázemí; pedagogická asistence – způsoby spolupráce a kvalita asistentů;
odpovídající práce se zpětnou vazbou – dovednost nastavit „laťku“;
vstupní předpoklady a motivace studentů učitelství, společenské klima vůči profesi učitele, malý společenský respekt;
dovednost reflektovat hranice vlastních kompetencí, otázka celoživotní perspektivy profese;
požadavky inkluze a současně „zatvrzelé“ postoje kolegů, specifické poruchy učení – absence konkrétních znalostí a dovedností s nimi pracovat;
komunikace s rodiči za současných změn jejích forem (např. komunikace prostřednictvím informačních systémů apod.);

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

nedostatečná asertivita, podléhání manipulaci a stabilita vlastních hodnot,
pozice učitele v komunitě, když se rozevírají sociální nůžky, negativismus společnosti, snižující se prestiž profese;
nízký respekt a nízká autonomie učitele, kolísavá úroveň důvěry veřejnosti, žáků a rodičů;
příliš mnoho předpisů, byrokracie, tlak na více zaměstnání učitele, učitel jako „rizikové“ povolání.

Těžkosti moderního učitele lze chápat jako **výzvy pro posilování kompetencí** akademických pracovníků FP TUL právě s ohledem na turbulentní změny, ve kterých je profese učitele vykonávána.

Záměr rozvoje klíčových kompetencí VŠ pedagogů

Akademičtí pracovníci mohou přijmout výzvu profesní sebereflexe plynoucí z výše uvedených zjištění a propracovávat systém vlastních profesionálních kompetencí tak, aby působili na studenty – budoucí učitele a moderní učitele, kteří tak mají šanci uvedeným a dalším „těžkostem“ učitelské praxe čelit, flexibilně **reagovat na výzvy moderního vzdělávání** a být úspěšnými moderními učiteli.

Předložená doporučení se týkají obsahové náplně dalších činností všech sekcí klíčové aktivity 5 pro období říjen 2018 až prosinec 2019, kdy do jednání vstupují další podpořené osoby z jednotlivých kateder, se kterými primárně pracují katedroví mentoři. Celkově se jedná o 48 akademických pracovníků FP TUL. Konečný dopad klíčové aktivity se předpokládá v oblasti růstu profesních kompetencí studentů, absolventů a tím i budoucích učitelů základních a středních škol.

Obsahově lze doporučit zaměřit se v uvedeném období na rozpracování následujících **témat**. Je však možné / pravděpodobné, že v průběhu času dojde k zařazení témat dalších, která vyplynou z potřeb akademických pracovníků – zejména nově vstupujících podpořených osob – v dalším průběhu projektu.

Záměrem rozvoje je zaměřit se na témata:

1. **Efektivní komunikace ve výuce, vyučování a vzdělávání** se zaměřuje na rozvoj praktických dovedností využívání jednotlivých nástrojů efektivní komunikace (navázání a vedení rozhovoru s různými aktéry vzdělávacího procesu, využívání moderních komunikačních technologií, efektivní práce s konfliktem a krizí v komunikaci, s manipulací a rizikovými skupinami komunikačních partnerů) tak, aby akademičtí pracovníci sami svými komunikačními vzory inspirovali studenty – budoucí moderní učitele – k reflektování a zefektivnění svých komunikačních strategií.

2. **Práce se zpětnou vazbou všech aktérů vzdělávání** byla vyhodnocena jako široké téma, které je třeba uchopit pomocí příkladů konkrétních technik získávání a vyhodnocování zpětné vazby, využívání modelu cirkulární zpětné vazby. Akademičtí pracovníci FP TUL budou posilovat své konkrétní dovednosti a sdílet zkušenosti v oblasti vytváření prostoru pro zpětnou vazbu, poskytování zpětné vazby, efektivní vyhodnocování zpětné vazby a obratem budou tyto své kompetence aplikovat ve vlastní výuce. Studenti budou inspirováni tímto přístupem a v podobě prožité zkušenosti jej budou přenášet v budoucnu do své vlastní praxe.
3. **Individualizace vzdělávání, jeho možnosti a limity v současném školství.** Individuální vs. kolektivní požadavky kladené na proces výuky a obecně oblast vzdělávání jsou často vnímány protichůdně a akademičtí pracovníci v průběhu projektu budou získávat znalosti a dovednosti, které umožní tento pocíťovaný nesoulad reflektovat a měnit vlastní přístup k němu. Toto téma zahrnuje také témata formulovaná v souvislosti s požadavky na inkluzi, práci s individuálními potřebami žáků se speciálními vzdělávacími potřebami apod.
4. **Metody a techniky profesionální reflexe a sebereflexe učitele** je téma, ve kterém se snoubí požadavky na práci na sobě sama, dovednost řídit svůj vlastní profesní a osobní růst, dovednost reflektovat akademickou práci a práci učitele jako pomáhající profesi. Současně je kladen důraz na požadavky duševní hygieny, práce se stresem a sebe-obranné mechanismy. Akademičtí pracovníci budou mít možnost získat konkrétní nástroje (techniky) profesního sebe-utváření ve svých klíčových kompetencích.
5. **Posilování regionálních a širších společenských vazeb v učitelské profesi** vyplývá z celospolečenských požadavků kladených na profesi moderního učitele. Moderní učitel má mít dobrou interkulturální reflexi tak, aby dokázal pracovat s jinakostí ve vzdělávacím procesu. Pro tento účel dobře slouží inspirace ze zahraničí, nebo z jiných regionů ČR. Pro akademické pracovníky se otevírá možnost diskutovat otázku vzniku odborné platformy pro sdílení příkladů dobré praxe pocházejících z regionálně, kulturně a sociálně odlišných prostředí.
6. **Time-management a stress-management v práci učitele** jsou velmi

konkrétní požadavky, kdy se akademičtí pracovníci budou zdokonalovat v technikách plánování, delegování, efektivního nakládání s časem, organizování úkolů apod. Cílem je nejen posílit jejich schopnost organizovat svůj pracovní čas, ale efektivně také využívat čas volný a tím snížit hladinu prožívaného stresu. Své poznatky mohou akademici prezentovat také svým studentům jako příklad vlastní dobré praxe, a tím pomoci budoucím moderním učitelům efektivně zvládnout vstup do náročné profese.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Tento záměr bude realizován prostřednictvím workshopů s externími odborníky, mentorskými setkáváními na katedrách a studiem příkladů dobré praxe. U tématu 5 lze využít i odborníky ze zahraničí případně s dlouhodobou zahraniční zkušeností či studium zahraničních odborných zdrojů.

Další součástí zamýšleného rozvoje je důraz na propracování **možností**:

1. rozšiřování nabídky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v tématech mimo vlastní předmětovou odbornost, směrem k obecnějším kompetencím učitele, kde se nabízí možnosti diskutovat míru meziresortní spolupráce např. s oblastí práce a sociálních věcí, zdravotnictví atp.
2. vytvoření širší profesní platformy (např. formou interaktivního webu) pro šíření dobrého jména profese učitele, a tím posilování její společenské prestiže. Je vhodné do témat jednání sekcí zařadit oblast profesních sdružení, která mohou vést k posilování profesní identity a spokojenosti moderního učitele ve své profesi.

Jednání vedla k formulaci závěrů, kdy zaměření činnosti všech sekcí, všech mentorů a podpořených osob by mělo směřovat k rozvoji kompetencí akademických pracovníků, kteří jsou vzorem studentům učitelství. Současně lze předpokládat efekt i pro ty členy kateder, kteří nejsou v projektu přímo zapojeni, ale bude na ně působit změna, kterou budou procházet jejich kolegové.

Pokud má akademický pracovník k dispozici dostatek metod, přístupů a činností a při svém pedagogickém působení jich využívá, má student možnost širšího výběru vlastních přístupů, které může ve své budoucí pedagogické praxi uplatňovat. Zde se nabízí i otázky týkající se profilu absolventa učitelských studijních programů, které jsou také součástí profesní reflexe realizované na jednání sekcí. Z výsledků jednání je patrné, že akademičtí pracovníci pociťují potřebu rozvoje zejména metodických, koncepčně pedagogických a sociálních kompetencí.

Současné inkluzivní změny ve školství budou stále více vyžadovat individualizaci ve vzdělávání žáků, což povede k nutnosti uplatňování širší palety edukačních metod, přístupů a technik, než jsme tomu dosud zvyklí. Proto je třeba budoucí učitele připravovat na tento trend již tím, že se během své vlastní profesní přípravy na vysoké škole budou setkávat s různorodými přístupy, budou mít možnost jejich využití a reflexe. Je tedy pravděpodobné, že budou těmito přístupy ovlivněni a budou schopni je následně ve své učitelské praxi využít v závislosti na konkrétní situaci. Případně budou ochotni a připraveni hledat další informace a realizovat svoje další vzdělávání vyplývající z jejich konkrétních aktuálních potřeb.

Závěrečná poznámka

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Akademičtí pracovníci zapojení do práce všech sekcí KA 5 projektu absolvovali před sběrem dat pro tento dokument první z plánované série workshopů s externími odborníky. Jednalo se o workshop zaměřený na možnosti využití poznatků z konceptu transakční analýzy v procesu efektivní komunikace učitele. Aktivní účast na workshopu byla významná pro přístup zapojených osob k tématu moderní učitel a diskusi vedoucí ke kognitivnímu mapování této oblasti, a tedy sběr dat pro předložený dokument. Účast na workshopu nejen dokládá zapojení účastníků projektu do dílčích aktivit KA 5 a naplňování cílů projektu, ale také dovednost formulovat a strukturovat svá očekávání a potřeby v oblasti efektivní komunikace, metodických a sociálních potřeb, což se na sběru dat projevilo.

Toto dílo je licencováno pod licencí **Creative Commons BY-SA** (Uveďte původ – Zachovejte licenci).
Licenční podmínky najdete na adrese <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.